

דף פז

ציונים

'ע"ב) 'ועוד, אין נשבעין על כפירת שעבוד קרקעות' — בישוב שיטת הרמב"ם (אישות טז, כה) שכתב שבועה דאורייתא במודה במקצת בכתובה, ע' באריכות בחדושי הגר"ח הלוי שם; בית ישי צא. [ובדקדוק דברי רש"י — ע' בספר דבר אברהם ח"ב לב].

'איבעיא להו הפוגמת כתובתה פחות פחות משהו פרוטה מהו... תיקו' — ומפני הספק לא תפרע ללא שבועה. (רא"ש). וע"ע במובא להלן פה בנידון ספק בחיוב שבועה.

'באומרת אמנה היתה לי ביני לבינו' — אף על פי שאין שטר קונה לחצאים, וכל שלא קנה ככל הכתוב בו לא קנה אף מקצתו — תירץ בקצות החשן (קצ סק"ז) שאפשר שמדובר כשנתחייב לה כתובתה בקנין ולא כתב לה השטר אלא לראיה, ושטר ראיה מועיל לחצאין. (וע' באילת השחר). ובנתיבות המשפט כתב שאפילו שטר התחייבות מועיל לחצאין, שלא כשטר הקנאה.

*

'סבר רמי בר חמא למימר... אמר ליה רבא...' — כיוצא בזה מצינו כמה פעמים: להלן צא: שבת טז. ב"ב ס; שבועות מח: — 'סבר רמי בר חמא למימר... א"ל רבא'. וכן נחלקו רבא ורמי בר חמא בהלכה, פעמים רבות: שבת קנד. לעיל יח: כא. להלן צב. ב"ק קיא: ב"מ טז. צו ב"ב קטז: תמורה יד. נדה לג.

וכן נמצא רבות בתלמוד, שאר משא ומתן ביניהם; ספקות של רמי בר חמא שפשטן רבא, או קרשיות שתרגן, או שהביא סייעתא והסבר לדבריו: עירובין נה. פסחים לא. יומא מא: עח: יבמות פז. לעיל סג: נדרים עב: זבחים עה: צה: בכורות יג. תמורה י. (פעמיים). [ושניהם היו נשואים לבת רב חסדא. לאחר מותו של רמי בר חמא, כעבור עשר שנים, נשא רבא את אלמנתו — ע' ב"ב יב ויבמות לד:].

*

'לימוד מסכת ברכות — ענין גדול. מסכת שבת — ענין מפואר. כתובות — כולל כל התלמוד. חולין, עבודת כוכבים, נדה — כלל גדול. הגאון מהר"ר שעפטיל בצוואה — נדפס בסוף ספר יש נוחלין'. (ברכי יוסף — יו"ד רמזא)

דף פח

'מתקיף לה רב שישא בריה דרב אידי: היאך סמיך סהדא קמא אסהדא בתרא?' — יש לפרש בשני אופנים: כיון שמה שראה העד האחד לא ראה חברו, יכולה האשה להכחיש את שניהם, ותשבע, ותטול פעם שלישית. כך פרש רש"י. על פירוש זה קשה, הלוא מחלוקת יש בדבר, האם 'עדות המיוחדת' בדיני ממונות — כלומר צירוף שתי עדויות שונות לחייב ממון על פיהן — כשרה אם לאו. ולהלכה אנו נוקטים

להכשירה, ואם כן, מה מקום לקושיה מדעה השנויה במחלוקת, שאף לא נתקבלה להלכה? כך הקשו התוס' ושאר ראשונים.

ואמנם יש לפרש בדרך אחרת את שאלת רב שישא: איך נחייב שבועה מכת העד הראשון, הלא כבר 'ניצלנו' את עדותו לצרפה עם עדות השני לחייב ממון, ואי אפשר עוד לחייב מחמתה שבועה? (וכן פרשו הריטב"א בשם התוס', וכן הרא"ש בתוספותיו).

ואכן, כך נפסק להלכה, שאין לחייב שבועה מכת עדות שצרפנוה לחיוב ממון. (טושו"ע חו"מ ל, ג). והגר"א (שם) הראה מקורה של הלכה זו בגמרא דידן. (וע' מהרש"א, מהר"ם שי"ף, ורש"ש כאן; חזון איש אה"ע קלה).

[ודנו הפוסקים באופן שיש בעדותו של העד האחד סכום גדול משל השני, שחיוב הממון אינו אלא כסכום הפחות שבשניהם, האם באופן כזה ניתן לחייב שבועה על הסכום הנותר, מפני שלגבי אותו סכום, לא השתמשנו בעדותו עדיין. והטור (שם) כתב שחייב שבועה במקרה כזה, ופלפלו בדבריו. (ע' ש"ך שם סק"ל; הגהות ר' ברוך פרנקל; רש"ש וחזו"א שם).

'אלא אמר רב פפא: לאפוקי מדר"א ומחלוקתו' — נחלקו ראשונים האם הלכה כרבי שמעון בענין שבועת אפוטרופוס; רבנו חננאל ורבנו תם פסקו כרבי שמעון, כיון שפסקנו הלכה כמותו בענין תובעת כתובתה מן היורשין, הלכה כמותו בכל דבריו, 'דלית לן למימר דהלכתא כוותיה בחדא ובאידיך לא, אלא היכא דמפרש לן הש"ס'. (תוס'. וכיו"ב כתבו התוס' בנדה, כפי שציין הגרעק"א). והרי"ף והרי"ד חולקים וסוברים שהלכה כרבים כנגד היחיד. והכריע הרא"ש (בפסקיו אות כה) כר"ת. והוסיף, כיון שנחלקו בדבר הגדולים, אין לנו לחייבה שבועה מספק.

ואף על פי שבספיקות הגמרא לעיל (פו) שנשאר ב'תיקו', פסק הרא"ש שמספק צריכה להשבע? — שם הרי היא באה להוציא, אבל כאן שאינה תובעת כתובתה, מספק אי אפשר לחייבה שבועת אפוטרופוס. (קובץ שיעורים).

[בתשובת מהרי"ט (קנא) הוכיח מדברי הרא"ש, שבכל ספק דיני בחיוב שבועה, בשבועת הנוטלין — נוטל ללא שבועה, שיכול לטעון 'קים לי' כדעת הפוסקים. והסבירו (שב שמעתא ד, כו) שאין דבריו אמורים במקרה רגיל, שהרי הרא"ש עצמו פסק להפך, כאמור, אלא נידון השאלה הבאה לפני המהרי"ט היה במקרה של ספק בשבועה הפוטרת, אלא שהתובע תפס ממונו של הנתבע, ורוצה לחייבו שבועה. על זה הוכיח המהרי"ט מהרא"ש שתפיסה אינה מועילה לחייב את שכנגדו שבועה, שהרי גם כאן כשבאה לתבוע מזונות, יכולים היורשין לטעון שתשבע, והרי הם מוחזקין בדמי מזונותיה, ואעפ"כ כתב הרא"ש שפטורה להשבע, מפני הספק.

ויש שכתבו שיש מקום לחלק בין שבועה דרבנן, שגם המסרב לה, אין יורדין לנכסיו, וממילא אין בה ענין ממוני-משפטי, לבין שבועה דאורייתא, שיש בה השלכות לחיוב ממוני, אפשר שבה יודה הרא"ש שתועיל תפישה, כשם שמועילה בספק ממון. (ש"ש שם עפ"מ"כ בקצה"ח פז, יב יד).

*

'כתובה'

כתוב בספרי הקדמונים: לפיכך קראו חכמים שטר זה בשם 'כתובה', והרי אין זה אלא שטר חיובין רגיל, כתב פשוט של התחיבות הבעל כלפי אשתו? אלא הוציאו כתב זה מכלל שאר הכתבים והשטרות וייחדו לו שם לעצמו: 'כתובה', כדי לתת באותו השטר שהוא ברית אמת ונצח בין בני הזוג, את האותיות ו-ה, ובכך נתמלא בין שניהם השם המלא של הקדוש ברוך הוא של ארבע אותיות. י' — באיש, ה' — באשה (על פי דרשת רבי עקיבא זכו — שכינה ביניהם), ו' ה' — בכתובה שביניהם, ונמצא שמו של הקדוש ברוך הוא שלם בכל בית מבתי ישראל. (מתוך 'איש וביתו' פרק ה. מקור הדברים נמצא בקול אליהו — חיי שרה)

הסיק רבא [שלא כסברת רמי בר חמא], ששבועות אלו אינן מדאוריתא אלא מדרבנן, שכל הנשבעים שבתורה נשבעים ולא משלמים והיא נשבעת ונוטלת. ועוד, אין נשבעים שבועה דאוריתא על כפירת שעבוד קרקעות. והטילו חכמים שבועה על הפוגמת כדי שתדייק בדבריה. וכן בעד אחד — כדי להפיס דעתו של בעל.

אמר רב פפא: בעד אחד מעידה שהיא פרועה, אם פקח הוא הבעל, מביאה לידי שבועה דאוריתא; והסיקו, כגון שיתן לה כתובתה פעם שניה בפני שני עדים [ומודיע להם מקודם שכבר פרע לה כתובתה — כדי שלא תטען שתי כתובות היו], ויתבענה הפרעון הראשון ויאמר מעות מלוה הן אצלך [ואין כאן כפירת שעבוד קרקעות, כי לא מכח כתובה תובעה], והרי עד אחד מעיד שהתקבלה, ומחייבה שבועה דאוריתא לפטור עצמה.

הגובה מנכסי יתומים ומנכסים משועבדים.

נחלקו הרמב"ם והראב"ד (אישות טז, כ) כשהאמינה הבעל, האם כשגובה מן הלקוחות צריכה שבועה או כיון שקדם הנאמנות למקח, הלוקח הפסיד לעצמו ואינו יכול לתבוע שבועה. וכן

הכריע הש"ך (ח"מ עא ס"ק מב).

הנפרעת שלא בפניו, כגון שהלך למדינת הים.

דיני הנשבעים ונוטלים — בשבועות מד-מה.

דף פח

קסו. א. יתומים הנפרעים מיתומים — האם ובאלו אופנים צריכים להשבע שלא פקדם אבא ולא מצאו שובר בין שטרותיו ששטר זה פרוע?

ב. האם פורעים לבעל חוב מנכסי הלווה שלא בפניו, כגון שהלך למדינת הים?

א. יתומים הנפרעים מן היתומים לא יפרעו אלא בשבועה, שלא פקדנו אבא ולא נמצא שובר בין שטרותיו ששטר זה פרוע. ודוקא אם אמרו יתומי הלווה אמר לנו אבא לויתי ופרעתי, אבל אמרו אמר לנו אבא לא לויתי — אין צריכים שבועה, שכל האומר לא לויתי כאומר לא פרעתי דמי, והרי השטר מוכיח שהוא לווה.

לדעת רב ושמואל (בשבועות מה. וכן יש להורות לכתחילה. ראשונים), כשמת הלווה קודם המלוה, אינם נפרעים כלל, מפני שאביהם המלוה נתחייב להם שבועה וכשמת אינו מוריש שבועה לבניו.

ב. רב אחא שר הבירה מסר מעשה שבא לפני רבי יצחק באנטוכיא ואמר, אין פורעים לבעל חוב שלא בפני הלווה, ורק בכתובת אשה שנו שהיא נפרעת שלא בפניו, משום חינא. ורבא אמר רב נחמן: אפילו בעל חוב, שלא יהא כל אחד ואחד נוטל מעותיו של חברו והולך ויושב במדינת הים ואתה נועל דלת בפני לווים.

פסק רבנו חננאל, מעשים בכל יום שאין מוכרים שלא בפניו לפרוע לבעל חוב [ואפילו יש שטר בידו. עפ"י טור ח"מ קו; מהרי"ק קט]. ועוד יש בירושלמי שמשלחים אחריו שלש אגרות, אם בא — טוב, ואם לאו — מחליטים נכסיו.

חיוב שבועה לאפוטרופוס שמינהו אבי יתומים או מינהו בית דין — בגטין נב.

חיוב שבועה לאשה התובעת מזונות שלא בפני בעלה — להלן קד.